

ГОД БЕЗ СЯРГЕЯ ВОЙЧАНКІ

У снежні 2004 года памёр Сяргей Войчанка. Гэта страга для ўсіх, хто ведаў яго як чалавека, як мастака. Сярод сяброў і калег найбольш балюча перажываў гэтую страту, мабыць, Уладзімір Цэслер. Сумесна працаўцаў яны пачалі, калі былі яшчэ студэнтамі, а потым склалі творчы тандэм – настолькі ўдалы, што сёй-той лічыў “Цэслер-Войчанку” адным чалавекам з дзіўным падвоенным прозвішчам. Іх майстэрня ў мансардзе дома на рагу Ульянаўскай і Чырвонаармейскай стала мінскай славутасцю, наведаць якую лічылася за гонар. Мне не давялося пабываць у гэтай “Меке” сталічнага бамонду пры жыцці Сяргея Войчанкі, упершыню я патрапіў сюды праз год пасля ягонай смерці.

Пазваніўшы на мабільнік Уладзіміра Цэслера, каб дамовіцца пра сустрэчу, пачуў: “А ты дзе?” “З дома тэлефаную”. “А я ў Парыжы. Вярнуся праз дзесяць дзён”. Карцела запытацца, якая справа занесла яго ў французскую сталіцу, але падумаў, што танный будзе высветліць гэта не “па міжгородзе”, а пры сустрэчы...

...Зрэшты, майстэрня як майстэрня. Чыста функцыянальная прастора. Белыя сцены, рабочы стол з камп'ютэрам, кніжныя паліцы, мальберт. Адзіная рэч, што выпадае з функцыянальнага шэрагу, – матацыкл, вядомы аматарам мастацтва па шматлікіх інсталяцыях. (Дарэчы, Уладзімір Цэслер накруціў нямала кіламетраў на спідометры гэтага “мустанга”). За камп'ютэрам сядзіць

мастак. Апрануты па-рабочаму: да пояса голы, у штанах свабоднага крою, размаляваных сюррэалістычным “марсіянскім” камуфляжам – плямамі чырвонага колеру. У гэтых штанах ён выглядае ветэрранам “зорных войн” на адпачынку. Камп’ютэр, дарэчы, на зайдрасць... Асабліва ў параўнанні з тымі, на якіх робіцца наша газета. Пабачыўшы, як зацікаўлена я разглядаю камп’ютэр, Уладзімір Цэслер патлумачыў, што гэта “гуманітарка” ад спонсара. Да нядайняга часу ён таксама працаваў “на ламачы”. Ды вось прыйшоў неяк у майстэрню добры знаёмец, можна сказаць, сябар і паставіў на стол гэты цуд. “Колькі каштуе?” – “У цябе грошай не хопіць”. Пабачыўшы разгубленасць на твары мастака, сказаў: “Гэта падарунак. Быў час, ты мне таксама дапамог”.

– Уладзімір, як табе жывеца, працуеца без Сяргея?

– Прайшло больш за год, як яго няма. На ягонае пяцідзесяцігоддзе (яно было летась) паставіў на магіле помнік. Дзякую сябрам, дапамаглі. Хто як мог...

Не хапае Сяргея. Ён у працы сам гарэй і мяне заводзіў. Яго абсалютна не цікавілі бытавыя праблемы. Я ніколі не чуў, каб ён на нешта скардзіўся, каб яму штосьці было не тое, штосьці не так. Кожны мастак мае амбіцыі, некаторыя вельмі раёніва ставяцца да кожнага свайго штрыха, мазка, слова, думкі. Сяргей быў амбіцыёным чалавекам, але не да такой ступені і не ў гэтym сэнсе. Ягоная амбіцыёнасць выяўлялася ў тым, што ён імкнуўся зрабіць шэдэўр з усяго, за што б ні браўся.

Здаралася, што мы сварыліся. Калі Сяргей быў у чымсьці перакананы, давесці яму іншае меркаванне было надзвычай цяжка. А цяпер я часам спрабую глядзець на справу ягонымі вачыма – уявіць, што б ён сказаў, як бы зрабіў. I, ведаеш, дапамагае.

– Сяргей Войчанка быў чалавекам настрою (такое меркаванне я чуў ад тых, хто з ім блізка сутыкаўся). А як такі характар праяўляўся ў працы? Не кожны здольны спалучаць эмаянальнасць і творчую дысцыпліну.

– Сяргей – мастак ад Бога. Ён бы дасягнуў поспеху ў якой заўгодна творчай спецыялізацыі. Але ў інстытут Сяргей паступіў толькі з другога разу. Мяркую, не таму, што па першым разе быў непадрыхтаваны, а выключна праз свой незалежны характар. З інстытута Сяргея адлічвалі, потым – аднаўлялі. Адлічвалі за “амаралку”, якая выявілася ў тым, што ён жорстка збіў сакратара камітэта камсамола. Той меў нахабства чытаць Сяргею мараль. Прычым у той момант, калі Сяргей нешта святкаваў з суседзямі па інтэрнаце.

– Скажы, а ці не той гэта камсамольскі сакратар, што ў Тэатральна-мастацкім на культасвеработніка вучыўся, а цяпер працуе ў Міністэрстве ўнутраных спраў?

– Не, Сяргея дапёк іншы, але такі ж самы. Мы, аднак, ад тэмы адхіліліся... Сёння, калі я азіраюся назад, дык бачу, што праз свой характар мы згубілі шмат магчымасцяў, не здзейснілі шмат цікавых праектаў; зрешты, не зарабілі грошай, якія, здавалася б, самі ішлі ў рукі. Быў, напрыклад, такі выпадак. У Мінск на перамовы з намі прыезджалі прадстаўнікі аўкцыёну “Сотбіс”. Яны спыніліся ў гасцініцы “Планета”, нам трэба было пазваніць да іх і ўдакладніць час сустрэчы. Але Сяргей тады трапіў у запой, а я на дзяўчо запаў... Так што прасядзелі тыя ангельцы некалькі дзён у “Планеце” і паехалі дадому. Не адбыўся контакт.

Але ж і ў працы Сяргей быў такім жа “запойным”. Калі ён браўся за работу, калі яго захапляла нейкая ідэя, дык нічога акрамя яе не цікавіла. Ён мог прыйсці ў майстэрню ў шэсць гадзін раніцы, без перапынку працаваць да ночы, а пасля тут жа і заначаваць. Прычым выбуховая актыўнасць перамяжкоўвалася ў яго са стомленасцю не толькі фізічнай, але і пісіхалагічнай. Бывала, што праца не ідзе, дык мы цэлы дзень толькі палім і каву п’ём. Мабыць, гэта была неабходная разрадка пасля штурмаўшчыны.

– Пасля смерці Сяргея некаторыя праекты ты даводзіў да ладу адзін?

– Ты, мабыць, маеш на ўвазе “Куфар-скараб”? Гэта наша апошняя сумесная праца. Дакладней, мы разам

яе распачыналі. Летась “Куфар” экспанаваўся ў Кіеве на выставе “Балота EMPIRE”. У нас так склалася, што звычайна за мяжу з нашымі работамі ездзіў Сяргей, а вось жа давялося ехаць мне.

– *Уладзімір, я чую, што пасля смерці Сяргея пачалося нашэсце нашчадкаў, якія заяўлялі прэтэнзіі на ягоную спадчыну?*

– Не тое каб нашэсце, але Сяргеева сястра з Масквы насамрэч мела намер адсудзіць ягоную спадчыну. Аднак першымі ў шэрагу нашчадкаў стаяць ягоная ўдава і дачка. Ды і не пакінуў Сяргей пасля сябе вялікіх грошай. Ёсць мастацкія рэчы (карціны, аб'екты, постэры...), якія мы рабілі разам, і, адпаведна, на якія я маю такое ж аўтарскае права, як і Сяргей. Мы ж не прадавалі свае работы. Гандляваць мастацтвам трэба ўмець: гэта сістэмная праца, дылетанту тут рабіць няма чаго, і мы не ў сваю справу не лезлі. Усё гэта я патлумачыў Сяргеевай сястры. Здаецца, зразумела.

Сяргея, дарэчы, ніколі не цікавіў лёс скончанай працы. Калі ў Маскве ў 2003 годзе рыхтаваўся да друку наш альбом, мы прыклалі шмат намаганняў, каб адшукаць зробленое намі ў розныя часы. А штосьці так і не знайшлі. Давялося па памяці аднаўляць.

– *Атрымліваеца, што чуткі пра фантастычныя ганары самых паспяховых беларускіх дызайнераў Войчанкі і Цэслера не адпавядаюць рэчаіснасці?*

– Менавіта так. Іншы раз я з жахам думаю, што будзе, калі падымуць арэндуную плату за майстэрню. Я ж не маю кватэры. Тут, у майстэрні, і жыву. Куды я тады падзенуся? Большасць таго, што я зарабляю, ідзе на побыт, на аплату гэтага памяшкання, на матэрыялы для новых работ. Як і большасці мастакоў, грошай мне хапае, як прынята казаць, толькі для падтрымкі штаноў.

– *Але ж тыя, хто калісь заказваў працы ў Цэслера-Войчанкі, а зараз контактуюць з табою, людзі заможныя.*

– Быў выпадак, адзін банк звярнуўся да мяне з просьбай зрабіць для іх насценны каляндар. Паспадзяваўшыся на сумленне заказчыка, суму ганарапа я загадзя не агаворваў. І, мабыць, дарма. Бо гроши, якія мне прапанавалі па заканчэнні працы, нават не пакрывалі маіх выдаткаў. Адно толькі фатаграфаванне абышлося мне даражэй. Я адмовіўся ад гэтага “ганарапа”, сказаўшы на развітаннене: “Я з бедных грошай не бяру”.

Іншы выпадак. Бізнесмен, для якога я сёе-тое рабіў як дызайнер, прапаноўваў мне ў якасці платы за работу два тыдні адпачынку ля цёплага мора на модным курорце далёкага замежжа. Ён ехаў туды сам, мяне браў за кампанію, казаў, што мае намер выдаткаваць на наш з ім адпачынак 15 тысяч еўра. Табе, кажу, са мною цікава, а ці будзе мне цікава з табою цэлья два тыдні – вялікае пытанне. Лепей маю долю мне наяўнымі грашымі аддай.

– Аддаў?

– Не. Прагуляць такія гроши, хай нават і з кампаніяй, гэта нармалёва, а заплаціць мастаку – шкада. Такі менталітэт...

На дзяржаўных заказах таксама не разбагацееш. Некалі мы з Сяргеем па заказе Міністэрства сувязі зрабілі дзве паштовыя маркі. Такая работа патрабуе высокай кваліфікацыі. Ва ўсім свеце яна лічыцца вельмі прэстыжнай і аплачваецца адпаведна. Нам за дзве маркі заплацілі 16 тысяч беларускіх рублёў. Інакш кажучы, па 4 долары. Наша знаёмая, беларуская мастачка, што жыве ў Іспаніі, за дзве маркі, што яна зрабіла для гэтай краіны, атрымала таксама 16 тысяч, толькі еўра. Адчуваеш розніцу?

– А не прыходзіла ў галаву думка з’ехаць туды, дзе да творчай працы ставяцца з большай павагай, чым у Рэспубліцы Беларусь?

– З’ехаць? Ды чорт яго ведае! Мастаку, зрэшты, усё адно, дзе знаходзіцца ягоная майстэрня. Нейкія рэчы для Масквы ці Кіева, ці вось зараз для Францыі я раблю, не пакідаючы гэтыя сцены. Але падарожжа – не мая стыхія. Мяне гэта стамляе. Нават на нашы выставы за мяжу ездзіў

Сяргей. Толькі калі ён захварэў, замест яго на вернісаж у Францыю быў вымушаны ехаць я. Сяргею толькі-толькі зрабілі аперацыю, далёкая паездка і звязаныя з ёй праблемы маглі звесці на нішто ўсе намаганні ўрачоў.

Я разумею, калі за мяжу з'язджае бізнесмен. Ці калі людзі едуць дзеля сваіх дзяцей. Такі перасяленец будзе пяць гадоў недзе шклянкі мыць, каб стварыць “пачатковы капітал”, забяспечыць іх будучынню. Але ўяві, з’ехалі людзі дзеля сына, бруднай работы не цураліся, цэнт да цэнта збіралі, а сын наркаманам стаў ці якая іншая бяда з ім здарылася... Гэта ж усё жыццё перакрэслена!

Іншым разам сустракаю ў Мінску тых, хто з’ехаў, але час ад часу наездамі бывае на радзіме. Зважаю на адну акалічнасць. Яны так упарта спрабуюць пераканаць мяне, быццам у іх усё цудоўна, што я пачынаю думаць, што яны пераконваюць не мяне, а саміх сябе. Я не хацеў бы апынуцца ў такой сітуацыі.

– Ведаючы цябе і Сяргея даволі даўно, я магу зрабіць выснову, што як професіяналы вы здольныя зрабіць абсалютна ўсё і таму значна апярэджаючы сваю публіку. Ці так гэта?

– У нейкі момент сапраўды прыйшло ўсведамленне, што публіка нас, так бы мовіць, не даганяе. Памятаю, зрабілі мы з Сяргеем для аднаго конкурсу пяць плакатаў. Тры – адно слова, шэдэўры. Два – звычайныя. Дык вось на тыя тры плакаты журністы ўвагі не звярнула, а адзін з двух звычайных атрымаў прыз. Непрыемнае пачуццё... Падумалася: для каго працуем?..

– Плакат да 50-й гадавіны Перамогі, што вы рабілі па замове ўрада Масквы, таксама, здаецца, не прыйшоўся за-казчыку даспадобы?

– На ім была выява ветэрана, які па-жабрацку трymае ў руцэ фуражку, а ў фуражцы – нібыта капеечная міласціна – баявія ўзнагароды. Так мы хацелі звярнуць увагу на гаротны стан ветэранаў Вялікай Айчыннай. Лужкоў, мэр Масквы, адзначыў арыгінальнае рашэнне тэмы, але згоды на

распайсюджванне аддрукаванага тыражу не даў. Каб не псываць свята. Быў яшчэ адзін мастак, чый плакат тады так-сама “не трапіў у тэму” – Андрэй Логвін. Дык наш і свой плакаты ён сам па Маскве расклей. Кажа, што ветэранаў наш плакат вельмі расчуліў. Правільна, казалі, так яно і ёсць. Некаторыя нават плакалі.

– А ці прауда, што быў у вашай творчай біяграфіі такі экзатычны эпізод, як праца ў Зорным гарадку?

– Плённай працы тады не атрымалася, але эпізод насамрэч быў. Мы прапаноўвалі дызайнерскі праект інтэр’ера арбітальнай касмічнай станцыі. Ідэі былі цікавыя, вартыя рэалізацыі, аднак здзейсніць іх можна было, толькі змяніўши менталітэт заказчыка. Скажам, на станцыі ёсць арыентацыя “верх – ніз” і, адпаведна, падлога ды столь. Але ва ўмовах бязважкасці няма “верху” і “нізу”, а значыць, не патрэбныя “падлога” і “столь”. Пераканаць у гэтым канструктараў з Зорнага гарадка мы так і не здолелі. Адзіным вынікам той нашай вандроўкі стала распрацоўка касцюма для сну касманаўтаў. Падчас сну чалавек сябе не кантралюе, і якая-небудзь кропля ці крошка, трапіўши ў горла, можа ў бязважкасці чалавека забіць. Наш касцюм, у прыватнасці, абараняў касманаўта ад такой неспадзянкі.

– І нарэшце, за якой спрабай ты нядаўна ездзіў у Парыж?

– Пра гэты беларуска-французскі мастацкі праект пакуль гаварыць рана. Яшчэ не вырашаны некаторыя юрыдычныя моманты. Але сваю частку працы я ўжо раблю. Дарэчы, вось яна – на камп’ютэры... Думаю, Сяргею гэта падалося б цікавым.

(“Народная воля”, 2006 г.)